

Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisalas tegutsev Rahvusarhiiv tagab Eesti ühiskonda peegeldava teabe kestmise ja kasutamise läbi aegade. Organisatsiooni peamised tugevused on pühendunud töötajaskond, hea IKT-taristu ning laiaulatuslik koostöö partneritega nii avalikus kui ka erasektoris. Rahvusarhiiv on olemuselt ebatüüpiline valitsusasutus, evides kodanike õiguste ja kohustuste tõendamise ja riigi arhiivindusliku toimimise tagamise kõrval mitmekesiseid ülesandeid ka teadus-, haridus- ja kultuurimaastikul.

Rahvusarhiiv lähtub oma tegevuses kliendikesksusest, samuti töötajate tunnustatud ja jagatud väärtustest: avatusest, usaldusväärsusest, asjatundlikkusest ja koostöövalmidusest. Hinnatud on töötajad, kes väärtustavad enesearendamist ja rakendavad uusi teadmisi, oskusi ning vilumusi, tagades ühtlasi organisatsiooni arengu.

Rahvusarhiivi lähiaastate keskseim ettevõtmine on osalemine Eesti Rahvusraamatukogu hoone rekonstrueerimises. Pärast ümberehitustöid kolivad arhiivi Ristiku ja Maneeži üksused raamatukoguhuone Endla tänava poolsesse tiiba. See loob tingimused tõhusamaks teenuste osutamiseks ja tugifunktsioonide täitmiseks, aga avab ka uudsed võimalused sünergiaks.

Rahvusarhiivi suuremad väljakutsed seonduvad keeruliste arendusülesannetega nii digiühiskonnas laiemalt, aga samuti organisatsiooni sees. Lähiaastateks on kokku lepitud kaks fookusvaldkonda: **(1) Rahvusarhiiv kui osa e-riigist ja infoühiskonnast** ning **(2) Rahvusarhiiv kui avatud asutus ja partner kogukondadele**.

Käesolev dokument visandab arhiivi peamised arengusihid neis fookussuundades ajavahemikul, mis eelneb Endla hoonesse kolimisele. Eesmärgid on kokku lepitud arhiivi arenguseminaril 2023. aasta sügisel ja kujutavad endast jätku perioodiks 2021–2024 sõnastatud sihtidele.

### 1. RAHVUSARHIIV KUI OSA E-RIIGIST JA INFOÜHISKONNAST

Rahvusarhiiv on olnud e-riigi ja infoühiskonna osa pikemat aega. Infosüsteeme on Rahvusarhiivis arendatud üle paarikümne aasta, mitmed siinsed lahendused on olnud revolutsioonilised ka globaalses mõõtkavas. Sellest tuleneb vajadus arhiivihalduse keskseid süsteeme uuendada ja lõimida need omavahel nii kliendi kui töötaja vaates. Töövoogude disainimine muudab töö tulemuslikumaks ning ühtlasi tagab töötajate arengu. Rahvusarhiiv jätkab koostööd partneritega kodu- ja välismaal, suunates protsesse, milles sünnivad vastastikku kasulikud tehnilised arendused.

#### Peamised eesmärgid

- Arhiveerimine toimub automaatselt, n-ö nupuvajutusega (*seamless archiving*).
- Asutuste paberarhivaalid on suurel määral arhiivi üle antud.
- Mistahes tüüpi, liiki ja kandjal arhivaalide säilitustingimused on nõuetekohased.

#### Perioodi lõpp

1. Rahvusarhiiv on jätkuvalt valmis riigi dokumendihalduse konsolideerimisest tulenevaks kogumismahu kasvuks. Kogumisvõimekuse tagamiseks tuleb jätkata Tallinna Madara tänava hoone kasutamist.
2. Arhiivimoodustajate (üleandmiskohustusega asutused) nimekiri on üle vaadatud ja võimalusel kärbitud.
3. Asutustega kokkulepitava arhiivide üleandmise planeerimise ja ajakava lahendus läbi ASTRA on valminud. Arhiiviväärtusega teabe vastuvõtmine toimub suuresti selle alusel.

4. Rahvusarhiiv on katsetanud asutustele ja eraisikutele suunatud lühiajalist arhiivitoetust üleandmisega kaasneva (haldus)koormuse kergendamiseks.
5. Vastuvõtueelsetes toimingutes (nt arhiivimoodustaja kirjelduse loomisel) on katsetatud tehisintellekti.
6. Andmekogude arhiveerimise protsess on muudetud kiiremaks ja sujuvamaks.
7. Digitaalarhiivi säilitussüsteem Preservica on vastuvõttu toetavate süsteemidega liidestatud.
8. Arhiivieeskiri on kaasajastatud eesmärgiga vähendada halduskoormust ja hõlbustada digitaalse teabe käsitlemist.
9. Seisukoht eratelekanalite toodangu kogumiseks on kujundatud.
10. Rahvusarhiivi võrgu- ja infosüsteemi turvalisuse tagamiseks on Eesti infoturbestandardi (E-ITS) turvameetmed rakendatud.
11. Jätkuvalt jagatakse arhiivindus- ja dokumendihaldusteavet avalikule ja ka eraõiguslikule sektorile, neile on suunatud blogi ja uudiskiri, säilitatakse sihtrühmad ärisektorist mittetulundus- ja vabaühinguteni.

## **2. RAHVUSARHIIV KUI AVATUD ASUTUS JA PARTNER KOGUKONDADELE**

Eelneval perioodil on Rahvusarhiiv oluliselt suurendanud arhiivipedagoogika raames pakutavate teenuste hulka. Lisaks üldharidust ja kõrgharidust toetavatele tegevustele tuleb senisest enam tegelda täiskasvanuõppega, samuti laiendada erivajadustega inimestele suunatud programme. Rahvusarhiivil on haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 raames võimalik panustada ka paindlike ja isikupõhiste õpiteede arendamisse.

Tänapäevane arhiivindus on üha rohkem orienteeritud kogukondadele. Rahvusarhiiv on nüüdseks juba kümme aastat tegelnud vabatahtlike kaasamisega arhiiviteabe kirjeldamisse, käivitanud mitu ühisloomeprojekti sadade kaasalööjatega ja korraldanud avalikkusele suunatud ettevõtmisi. Selle kõigega jätkatakse, kuid veelgi läbimõeldumalt.

### **Peamised eesmärgid**

- Kesksed kasutuskeskkonnad on pidevas arengus ja nende kasutamine on järjest mugavam.
- Digitaalse andmekvaliteet ja leitavus on paranenud tehisintellekti abil.
- Kogukonnad on sihpäraselt kaasatud arhiivi tegevustesse, ühisloome palett laieneb.
- Arhiivipedagoogika programm on senisest mitmekesisem ja suunatud enamatele sihtrühmadele, Rahvusarhiiv on oluline partner õpetajatele.

Perioodi lõpp: kasutuskeskkonnad

1. Läbi on viidud uurijakeskkonna terviklik analüüs, kujundamaks lihtsamat klienditeekonda ja vähendamaks kasutusel olevaid tootenimesid/brände.
2. VAU- ja Saaga-keskkond on viidud AISi-põhise terviklahenduse alamosadeks.
3. Rahvusarhiivi koduleht on uuendatud, tagatud on hõlpsam ligipääs kliendiinfole, kasutajajuhistele, publikatsioonidele, Tuna täistekstidele.
4. AISi uued vaaturid digisündinud ainese ning masintuvastatud tekstide kuvamiseks ja otsinguks on loodud.
5. Parandamaks erinevate süsteemide sidusust ja kirjelduste kvaliteeti on läbi viidud andmeaudit.

Perioodi lõpp: kogude digimine

6. Digipöörde rahastuse toel on läbi viidud järgmised suuremahulised digimisprojektid: nõukogude-aegsete loominguiliste liitude, kultuuri-ja teadusasutuste arhiivid (2 mln kaadrit); kinnistuarhiivide kinnistusregistrid (1 mln kaadrit); Riigikogu istungite videosalvestised 1999-2012 (VHSid, 4200 tundi).
7. Evakuatsiooninimekirjadesse kantud kogude digimine on muude digimisprioriteetide kõrval jätkuvalt fookuses.
8. Uued koostööprojektid välispartneritega (Ancestry, Family Search) on teostatud.
9. Filmide magnetelide digiteerimistempot on tõstetud.
10. Uurimissaalide iseteenindusskannerite toodang on kasutuskeskkonnas hõlmatud.
11. Digitud ainese jõudmine veebi on automatiseeritud.
12. Siseministeeriumist üle antud 20. sajandi I poole perekonnavaloo allikatele (perekirjad jm) on loodud veebijuurdepääs.

Perioodi lõpp: kogukonnad

13. Eesti ja välismaa mäluasutuste kogemusi arvestades on koostatud Rahvusarhiivi kogukonnastrateegia, määratletud on konkreetsed, sihtrühmad, mõõdikud ja vastutused.
14. Arhiivi teatmestut ja andmebaase täiendatakse arhiivikasutajate tagasiside abil (liidestus Facebookiga, keskkondade-ülene tagasiside jne).
15. Jätkuvad ühisloomeprojektid ja digitalgud. Vabatahtlikke ja kogukondi rakendatakse digimisel ning teksti- ja pildituvastustulemuste järeltöötlusel.

Perioodi vältel: arhiiviharidus

16. Arhiivihariduslike tegevustega kokku puutuvate sihtrühmade ringi avardatakse:
  - uued sihtrühmad, näiteks noortekeskuste ja huvikoolide, aga ka eakatele mõeldud päevakeskuste, pärandihuviliste seltsingute ja teiste organisatsioonide kaudu;
  - seniste sihtgruppide areaali laiendatakse, hõlmates enam õpetajaid ja õpilasi Võru-, Valga-, Jõgeva-, Ida- ja Lääne-Virumaalt;
  - valmistatakse ette täiskasvanutele suunatud arhiivitunde;
  - töötatakse välja ja kasutatakse arhiivitundides nägemis- ja kuulmisvaegusega inimestele suunatud lahendusi.
17. Riiklikule õppekavale tuginev arhiiviope on laiemale huviliste ringile suunatud veebis selgemalt eristatud.
18. Pakutavate teenuste valik on avaram ja digilahendusi rohkem:
  - filmikogu tutvustamiseks kasutatakse voogedastusplatvormi ja Arkaadri haridusmoodulit;
  - sihtrühmadele suunatud sündmusi on võimalik jälgida kalendrivaatena;
  - jätkatakse ajaloo õpetamisele keskenduvate arhiivitundide ja õppematerjalide (sh õppekavakesksed) koostamist;
  - mitmekesistatakse mitut õppeainet lõimivate tundide ja õppematerjalide ettevalmistamist (digiarhiivindus, konserveerimine, kunstiajalugu, teaduslugu, tekstituvastuse ja tehisintellekti tutvustamine jne).
19. Filmiarhiivi analoogainese mitmekesisuse tutvustamiseks kasutatakse kogudes leiduvaid erinevaid mälukandjaid.